

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto:

10 vuotta tutkimuksen ja opetuksen perusinfrastruktuurin rakentajana

Yliopistokirjastot muodostavat maamme tieteellisten kirjastojen selkärangan. Niiden keskinäinen yhteistyö on jatkunut jo pitkään. Viimeiset 10 vuotta yhteistyötä on koordinoitu Suomen yliopistokirjastojen neuvostossa. Juhlavuoden kunniaksi neuvosto on tehnyt uuden strategian.

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto syntyi vastauksena 1990-luvun alun yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen. Valtionhallinto ja siten myös yliopistot olivat pitkään eläneet suorassa budjetti- ja säännösohjauksessa. Tämä oli taannut yliopistokirjastoille suhteellisen vakaan aseman. Valtiovalta piti myös vielä tuolloin tieteellistä tietohuoltoa erityisenä kehittämisen kohteena. Esimerkiksi tieteellisillä keskuskirjastoilla oli säädöksillä määrätty erityisasema.

Tulosohjauksen ja kehysbudjetoinnin myötä yliopistot alettiin nähdä yhtenä kokonaisuutena. Yliopistokirjastot ja niiden rahoitus siirrettiin kehysorganisaationsa päätösvalan alle. Samaan aikaan alkanut tietoyhteiskuntakehitys alkoi toisaalta luoda uusia tieto- ja viestintätekniisiä verkostoitumisen mahdollisuuksia. Tieteellisen tiedon jakelulle syntyi uudenlainen, digitaalinen toimintaympäristö. Tieteen tuloksista tuli kauppatavaraa, tutkimusjulkaisujen määrä ja hinnat alkoivat kohota. Kun samaan aikaan iski vielä taloudellinen lama, putosivat yliopistokirjastot uuteen arkeen, jonka tunnussanoina olivat kansainvälisyys, kilpailu ja kaupallisuus – yliopistojen norsunluutomit romahtivat.

Kirjastot verkostoitumisen pioneereina

Kirjastojen tapa toimia verkostoina on perua jo hyvin varhaisilta kirjastotoimen kehittymisen ajoilta. Uusi aika loi uuden toimintaympäristön ja uudet tekniikat loivat työkalut verkostoitumisen syventämiseen. Pelisäännöt olivat muuttuneet, joten vaadittiin myös uusia yhteistyön muotoja. Yliopistokirjastot vastasivat haasteeseen perustamalla vuonna 1996 yhteisen kehitys- ja edunvalvontaorganisaation, Suomen yliopistokirjastojen neuvoston.

Tuolloin neuvoston perustehtäväksi asetettiin kirjasto- ja tietopalvelualan kehityksen seuraaminen ja sen pohjalta aloitteiden ja esitysten tekeminen ja niiden hankkeistaminen. Lisäksi esille nostettiin kirjastojen edunvalvonta ja kirjastojen välisen yhteistyön edistäminen, kuten kansainvälisten ja kansallisten yhteyksien luominen.

Toimintansa alkuvuosina neuvosto keskittyi kahteen konkreettiseen tavoitteeseen: kirjastojärjestelmän uudistamiseen sekä sähköisten lehtien keskitettyyn hankintaan. Kansalliskirjaston tuella saatiin hankittua moderni kirjastojärjestelmä sekä perustettiin

FinELib, kansallinen elektroninen kirjasto. Sitten ammattikorkeakoulukirjastot valitsivat käyttöönsä saman kirjastojärjestelmän, FinELibissä ovat mukana kaikki kirjastosektorit, edellisten lisäksi siis myös erikoiskirjastot sekä yleiset kirjastot. Näin laaja yhteistyö on ainutlaatuista maailmassa. Suomalaiset yliopistokirjastot olivat aikaansa edellä ja saavuttivat verkostoitumisella ja palveluiden yhteiskäytöllä niitä tuloksia, joita valtiovalta parhaillaan hakee koko korkeakoulukentältä.

Uudet strategiat

Neuvosto työsti 2000-luvun alussa ensimmäisen oman strategiansa jaksolle 2003 -2007. Tuohon aikaan julkinen valta alkoi käyttää entistä enemmän hankkeita ja niiden rahoittamista yhteistyön sekä innovaatioiden kehittämisessä. Näin neuvostolle avautui mahdollisuus toteuttaa useita projekteja. Nämä ovat sitten kehittyneet ja vakiintuneet yliopistokirjastojen perustoiminnoiksi. Näitä olivat esimerkiksi informaatiolukutaito, kokoelmakartta sekä osaamiskartta.

Strategian uudistaminen tuli ajankohtaiseksi tämän vuoden alussa monestakin syystä. Toimintaympäristö oli muuttunut melkoisesti Bolognan sopimuksen, valtiovallan toimien sekä kansainvälistymisen myötä. Olennaisesti tähän vaikutti myös Kansalliskirjaston palvelutehtävän laajeneminen käsittämään kaikki kirjastosektorit. Aiemman symbioosin murruttua neuvosto joutui itsenäistymään ja hakemaan samalla omaa rooliaan muiden kirjastosektoreiden joukossa.

Missionsa mukaan neuvosto varmistaa yliopistokirjastojen yhteisten päämäärien saavuttamisen ja tukee kirjastojen toimintaedellytyksiä erityisesti yliopistoissa. Missiota toteutetaan strategialla sekä neuvoston kokouksissa tehtävillä päätöksillä.

Visioksi puolestaan on muotoiltu: Suomen yliopistokirjastot ovat tutkimuksen ja oppimisen infrastruktuurin ydin. Yliopistokirjastojen neuvosto luo tutkimustiedon saavutettavuuden ja käytettävyyden tulevaisuutta ja on alansa keskeinen yhteiskunnallinen vaikuttaja.

Tärkeää on siis varmistaa, että yliopistokirjastoilla on yhteiset päämäärät ja että ne saavutetaan. Kirjastojen toimintaedellytyksiä tuetaan hankkeilla, joiden avulla ratkaistaan yhteisiä ongelmia ja viedään eteenpäin yhteisiä asioita. Tätä varten on laadittu toimenpideohjelma.

Tärkeimmät toimenpiteet lähivuosina

Yliopistokirjastot ovat asettaneet kaudelle 2007 - 2012 seuraavat strategiset päämäärät: vaikuttavuuden edistäminen; yhteiskunnallinen osallistuminen; näkyvyyden lisääminen; toimintatapojen kehittäminen ja tuottavuuden parantaminen. Nämä päämäärät liittyvät Suomessa meneillään olevaan prosessiin, jossa ensinnäkin halutaan kehittää korkeakoululaitosta ja sen rakenteita. Tärkeimpänä haasteena on se, kuinka varmistetaan yliopistotasoiset kirjasto- ja tietopalvelut kaikissa suomalaisissa yliopistoyksiköissä. Toinen erityishaaste liittyy huippututkimukseen liittyviin tietopalveluihin: uusiin

digitaalisen julkaisemisen ja tieteen tekemisen muotoihin ja tutkimusta tukevaan tietopalveluun.

Myös yliopistokirjastojen tulee kansainvälistyä. Ensinnäkin kotimaassa palvelut tulee pystyä tarjoamaan kotimaisten kielten lisäksi vähintään englanniksi. Tieteellinen kustantaminen on ollut aina kansainvälistä ja tähän liittyvä lainsäädäntö ja sopimuskäytännöt laaditaan kansainvälisillä foorumeilla. Kirjastojen tulee viedä oma äänensä näille foorumeille kuultavaksi.

Neuvoston haasteena on myös sen ja sen jäsenten palveluiden näkyvyyden ja vaikuttavuuden osoittamisen kehittäminen. Edelleen kirjastot nähdään usein etäisinä tukipalveluina erityisesti tehtäessä poliittisia ja hallinnollisia päätöksiä. Moderni yliopistokirjasto on kuitenkin elimellinen osa kehysorganisaationsa tutkimus- ja oppimistoimintaa. Tästä on myös jonkin verran tutkimusnäyttöä: hyvin resursoidut kirjasto- ja tietopalvelut auttavat tutkimuksen tason kohottamisessa.

Yliopistoille asetettu kolmas tehtävä, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, sopii hyvin kirjastojen toiminnan luonteeseen. Avoimet tieteelliset kirjastot ovat olleet väylä tutkimustiedon välittämiseen kaikille kansalaisille. Jatkossa kirjastojen rooli tässä työssä saattaa vielä korostua Open Access -toiminnan kautta, jossa tavoitteena on jaella julkisesti tuotettu tutkimustieto vapaasti internetin kautta kaikille tiedontarvitsijoille.

Ari Muhonen ja Jarmo Saarti

Ari Muhonen on Suomen yliopistokirjastojen neuvoston puheenjohtaja kaudella 2005-2006 ja Jarmo Saarti kaudella 2007-2008.

Lisätietoja ja tekstissä mainitut asiakirjat löytyvät osoitteesta:
<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/>

Lähde: Acatiimi 9/06